

სწავლების მეთოდика

Methodic of Teaching

წინადადების წევრთა იდენტიფიკაციის სირთულეები სწავლების პროცესში

ლელა ებგვერაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ORCID: 0009-0002-6646-3035

e-mail: lela.edzgeradze@atsu.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2024.32.24>

SJIF 2024: 8.268

წინადადებაში შემავალი სიტყვების სინტაქსური კვალიფიკაციის საკითხი ქართული ენის სინტაქსის სწავლების მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს. სირთულეები ვლინდება როგორც წინადადების მთავარი, ისე მეორეხარისხოვანი წევრების იდენტიფიცირებისას. ცალკეული პრობლემები სხვადასხვა კონკრეტული მიზეზებითაა განპირობებული, თუმცა ზოგად საფუძვლად ქართული ენის სტრუქტურული სირთულე და საიდენტიფიკაციო ნიშნების მრავალფეროვნება გვევლინება. სამიზნე სიტყვის ფუნქციის იდენტიფიცირებისათვის შემსწავლელს უწევს ერთდროულად გაითვალისწინოს როგორც მორფო-სინტაქსური, ისე სემანტიკური მახასიათებლები, რომლებიც რიგ შემთხვევებში არათვალსაჩინოა, რიგ შემთხვევებში კი ერთმანეთს ეწინააღმდეგება კიდეც.

მოცემულ სტატიაში განვიხილავთ წინადადების მთავარი წევრების (ქვემდებარისა და პირმიმართი დამატებების) იდენტიფიცირებასთან დაკავშირებული ზოგიერთი სირთულეს, რომლებიც სწავლების პროცესის განუყოფელ ნაწილს შეადგენს. მოცემული სირთულეების გამომწვევ მიზეზად რიგ შემთხვევებში გვევლინება ცნებების დეფინიციის არსებული პრაქტიკა. დეფინიციის დროს ხშირ შემთხვევაში აქცენტი გადატანილია სემანტიკურ მახასიათებლებზე და ჩრდილშია მოქცეული მორფო-სინტაქსური ასპექტები. მართალია, როგორც წესი, გრამატიკული მახასიათებლების შესახებ ინფორმაცია არის მოწოდებული, მაგრამ სემანტიკასა და ფორმას შორის მიმართება ხშირად არაერთგვაროვანია. ეს კი ართულებს სემანტიკური და გრამატიკული ინსტრუმენტების ეფექტიან გამოყენებას წინადადების ანალიზის პროცესში.

სწავლების დროს მნიშვნელოვანია დავანახოთ მოსწავლეებს მოვლენათა შორის კავშირი, გამოვუმუშავოთ მათ როგორც სემანტიკური, ისე მორფო-სინტაქსური ინსტრუმენტების გამოყენებით სიტუაციის ანალიზისა და მართებული დასკვნების გაკეთების უნარი.

საკვანძო სიტყვები: წინადადების წევრები იდენტიფიკაცია, სწავლების სირთულეები

წინადადებაში შემავალი სიტყვების სინტაქსური კვალიფიკაციის საკითხი ქართული ენის სინტაქსის სწავლების მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს. სირთულეები

ვლინდება როგორც წინადადების მთავარი, ისე მეორეხარისხოვანი წევრების იდენტიფიცირებისას. ცალკეული პრობლემები სხვადასხვა კონკრეტული მიზეზებითაა განპირობებული, თუმცა ზოგად საფუძვლად ქართული ენის სტრუქტურული სირთულე და საიდენტიფიკაციო ნიშნების მრავალფეროვნება გვევლინება. სამიზნე სიტყვის ფუნქციის იდენტიფიცირებისათვის შემსწავლელს უწევს ერთდროულად გაითვალისწინოს როგორც მორფო-სინტაქსური, ისე სემანტიკური მახასიათებლები, რომლებიც რიგ შემთხვევებში არათვალსაჩინოა, რიგ შემთხვევებში კი ერთმანეთს ეწინააღმდეგება კიდევ.

წინადადების სინტაქსური ანალიზის პროცესში იკვეთება, რამდენიმე პრობლემური შემთხვევა, რომლებსაც სისტემატურად ვხვდებით. მოცემულ სტატიაში გვინდა განვიხილოთ წინადადების მთავარი წევრების (ქვემდებარისა და პირმიმართი დამატებების) იდენტიფიცირებასთან დაკავშირებული ზოგიერთი სირთულე.

პრობლემების წარმოქმნას მნიშვნელოვანწილად უწყობს ხელს წინადადების წევრთა დეფინიციის დამკვიდრებული პრაქტიკა. ჩვეულებისამებრ, ქვემდებარისა (სუბიექტი) და პირმიმართი დამატებების (ობიექტები) დეფინიცია ძირითადად ეყრდნობა სემანტიკურ მახასიათებლებს, რომელთა ფონზეც მეორე პლანზე გადადის მორფო-სინტაქსური ნიშნები. თუმცა, პრაქტიკაში ფორმობრივ-სტრუქტურული მახასიათებლების გათვალისწინების გარეშე სიტყვის სინტაქსური ფუნქციის იდენტიფიცირება წინადადების ფარგლებში შეუძლებელი ხდება.

რიგ შემთხვევებში დამკვიდრებული დეფინიცია წინააღმდეგობაში მოდის რეალურ ვითარებასთან. მაგალითად, როცა სუბიექტს განვმარტავთ, როგორც მოქმედ პირს, ხოლო ობიექტს ვუწოდებთ მოქმედების განმცდელს. ბუნდოვანი ხდება ვნებითი გვარის ზმნასთან სუბიექტის საკითხი. როცა ვამბობთ, რომ ვნებითი გვარის ზმნის სუბიექტი მოქმედების განმცდელია და არა მოქმედი, ფაქტობრივად, სუბიექტად მივიჩნევთ პირს, რომელიც ზემოთ მოცემული დეფინიციის მიხედვით ობიექტია.

თეორიულ კურსებში ზოგჯერ სათანადოდ არ არის აქცენტირებული საკითხები, რაც თავიდან აგვაცილებს უხერხულობას პრაქტიკული ამოცანების გადაჭრის დროს. სწორედ ამიტომ, სასწავლო პროცესში ხშირად სირთულეებთან არის დაკავშირებული ქვემდებარისა და დამატების იდენტიფიცირება წინადადებაში, სადაც ზმნა-შემასმენელი გრძნობა-აქტის გამომხატველი ზმნებითაა გამოხატული. გარდა მედიო-პასივი (უყვარს, სძულს, მოსწონს...) ზმნებისა, რომელთა ინვერსიულობა აღიარებულია, ამგვარ სემანტიკას ხშირად დინამიკური ვნებითის ფორმებიც (ებრალება, ეხალისება, ენატრება...) გამოხატავენ. სემანტიკური თვალსაზრისით ანალოგიური სიტუაციაა ეგრეთწოდებული გუნებისა და უნებლიობის ვნებითის ფორმებთან (ემდერება, შემომელახა, შემომეჭამა...). ყველა მოცემულ შემთხვევაში მოსწავლეები სუბიექტად (ქვემდებარედ) მიცემითში მდგომ სახელს მიიჩნევენ, რასაც სრულიად ლოგიკური საფუძველი აქვს. თუმცა, ნორმატიული გრამატიკის კურსებში, რომლებიც ფილოლოგებისთვის არ არის განკუთვნილი, საუბარია მხოლოდ მედიო-პასივი ზმნების ინვერსიულობაზე, რაც დინამიკური ვნებითის ფორმებთან მიცემითში მდგომი სახელის ქვემდებარედ მიჩნევის საფუძველს არ იძლევა.

ფილოლოგიური მიმართულების სპეციალობებზე, სადაც საკითხის განხილვა სიღრმისეული მეცნიერული ანალიზის საფუძველზე მიმდინარეობს და განსხვავებული ინტერპრეტაციები არსებითი ასპექტების გამოკვეთას ემსახურება, ეს პრობლემას არ წარმოადგენს. მაგრამ სკოლაში ან მასწავლებლის მომზადების პროგრამებზე, როცა

ამგვარი სიღრმისეული შესწავლის შესაძლებლობა არ არის, შემსწავლელები გარკვეულ წინააღმდეგობას აწყდებიან.

ამგვარი ორაზროვნების თავიდან ასაცილებლად შესაძლებელია გავიზიაროთ შეხედულება, რომელიც საიდენტიფიკაციო ნიშნად მხოლოდ ფორმოზრივ მახასიათებელს აღიარებს, თუმცა პრაქტიკა აჩვენებს, რომ შემსწავლელები ყველა ამ შემთხვევაში სუბიექტად (ქვემდებარედ) მიცემით ბრუნვაში მდგომ სახელს აღიქვამენ. ვფიქრობთ, სიტუაციის გამარტივებისათვის მიზანშეწონილი იქნება, რომ მორფოლოგიის კურსში სათანადოდ გამოვკვეთოთ დინამიკური ვნებითის გარკვეული ფორმების ინვერსიის საკითხიც.

შედარებით ნაკლებად, მაგრამ მაინც ვხვდებით პირდაპირი და ირიბი დამატების დიფერენცირების პრობლემას ისეთ ზმნებთან, როგორებიცაა: ეხუტება, ეჯახება, ეფერება, ეალერსება... აქაც პრობლემის სათავეს პირდაპირი და ირიბი ობიექტის დეფინიციის დამკვიდრებული პრაქტიკა წარმოადგენს. როცა პირდაპირი ობიექტი განიმარტება, როგორც საგანი, რომელზეც პირდაპირ გადადის მოქმედება, რთული აღსაქმელია, რატომ უნდა მივიჩნიოთ ეფერება (ის მას), ეჯახება (ის მას) ტიპის ზმნებთან მიცემითი ბრუნვის ფორმით შეწყობილი სახელი ირიბ დამატებად.

ამ დროს მოსწავლეები უფრო მარტივად იყენებენ პირდაპირი და ირიბი დამატების ფორმის მიხედვით დიფერენცირების წესს. თუმცა, იმ შემთხვევებში, თუ მოსწავლეები ბრუნვის ფორმის მიხედვით დიფერენცირების ინსტრუმენტს მექანიკურად არ მიმართავენ, აშკარა ხდება დისონანსი, რომელიც ფორმასა და შინაარსს შორის არსებული სხვაობით არის განპირობებული. ამგვარი დისონანსის გასაწესებლად, ვფიქრობთ, მიზანშეწონილი იქნება, მოსწავლეებს გავააზრობინოთ, რომ ამ ტიპის ზმნებში მოქმედება ობიექტის ზედაპირს ეხება, რაც გრამატიკული კატეგორიის – საზედაო სიტუაციის – სემანტიკას გამოხატავს, დავანახოთ, რომ საგანი, რომლის ზედაპირსაც ეხება მოქმედება ყველა ტიპის ზმნაში ირიბი ობიექტია: დაახატა (მან მას ის), წააწერა (მან მას ის), მოახია (მან მას ის), შეახტა (ის მას), აფარია (ის მას), ახატია (ის მას)...

ორაზროვნებას იწვევს აჟრჟოლებს(მას), ახველებს(მას) ტიპის ზმნებთან მიცემითი ბრუნვის ფორმით შეწყობილი სახელის სინტაქსური კვალიფიკაციის საკითხიც. ჩვეულებრივ, სინტაქსის სახელმძღვანელოებში ასეთი ზმნების შემცველ წინადადებებს უქვემდებარო წინადადებებად მიიჩნევენ, მაშინ როცა მორფოლოგიის კურსში ამგვარი ზმნები განიხილება ზმნებად, რომლებმაც დაკარგეს ისტორიული სუბიექტი და მისი ადგილი ისტორიულმა ობიექტმა დაიჭირა. შესაბამისად, მიცემითი ბრუნვის ფორმით წარმოდგენილი სახელი კვალიფიცირდება სუბიექტად, რომლის შესაბამისი სიტყვაც წინადადებაში ქვემდებარედ უნდა იქნას მიჩნეული.

მოცემულ სტატიაში წინადადების სინტაქსურ ანალიზთან დაკავშირებული მხოლოდ რამდენიმე ტიპობრივ სირთულეს შევხებით. თუმცა, ყოველდღიური პრაქტიკა გაცილებით უფრო მრავალფეროვან გამოწვევებთან არის დაკავშირებული. შეუძლებელია ქართული ენისათვის დამახასიათებელი მრავალფეროვნების ისეთ მკაფიო ჩარჩოებში მოქცევა, რომელიც გამორიცხავს განსხვავებულ ინტერპრეტაციებს და ყოველთვის მკაფიოდ განსაზღვრულ ნორმატიულ ჩარჩოებს დაქვემდებარებულ ერთგვაროვან სურათს მოგვცემს. მნიშვნელოვანია, რომ სწავლების პროცესში არ ავარიდოთ თავი არატიპობრივი, საინტერესო შემთხვევების განხილვას, შევეცადოთ, დავანახოთ მოსწავლეებს მოვლენათა შორის კავშირი, გამოვუმუშავოთ მათ როგორც

სემანტიკური, ისე მორფო-სინტაქსური ინსტრუმენტების გამოყენებით სიტუაციის ანალიზისა და მართებული დასკვნების გაკეთების უნარი.

ლიტერატურა:

1. **გაბუნია, კ.**, – მარტივი წინადადების ანალიზის პრინციპები თანამედროვე ქართულში. თბილისი: სამოქალაქო ინტეგრაციისა და ეროვნებათაშორისი ურთიერთობების ცენტრი. 2016
2. **გეგუჩაძე, ლ.**, – ქართული ენა (სინტაქსის საკითხები). თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. 2010.
3. **დავითიანი, ა.**, – ქართული ენის სინტაქსი. თბილისი: გამომცემლობა „განათლება“. 1973.
4. **კვაჭაძე, ლ.**, – თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი. თბილისი: გამომცემლობა „განათლება“. 1977.
5. **ფიქრიშვილი, ჟ.**, – ქართული ენის სინტაქსი. ქუთაისი: გ. ტაბიძის სახელობის სააქციო საზოგადოება „სტამბის“ საგამომცემლო ცენტრი. 1996.
6. **ჩიქობავა, ა.**, – მარტივი წინადადების პრობლემა ქართულში. თბილისი: 1968

Lela edzveradze

Akaki Tsereteli State University

ORCID: 0009-0002-6646-3035

e-mail: lela.edzveradze@atsu.edu.ge

<https://doi.org/10.52340/lac.2024.32.24>

SJIF 2024: 8.268

Challenges in Identifying Sentence Components in the Teaching Process

Abstract

The issue of syntactic qualification of words within a sentence represents a significant challenge in the study of Georgian syntax. Difficulties arise in identifying both the principal and secondary components of a sentence. These challenges stem from various specific causes, but the overarching reason lies in the structural complexity of the Georgian language and the diversity of its identification markers. To determine the function of a target word, the learner must simultaneously consider both morphosyntactic and semantic features, which, in some cases, are not immediately apparent and, in others, may even contradict each other.

This article discusses certain challenges related to identifying the principal components of a sentence (the subject and direct object), which are integral to the teaching process. In some cases, the root cause of these challenges lies in the current practice of defining concepts. Frequently, definitions emphasize semantic features while overshadowing morphosyntactic aspects. Although grammatical features are typically provided, the relationship between semantics and form is often inconsistent. This inconsistency complicates the effective use of semantic and grammatical tools in sentence analysis.

During the teaching process, it is crucial to demonstrate the connections between phenomena to students and develop their ability to analyze situations and draw accurate conclusions using both semantic and morphosyntactic tools.

Key words: Sentence Components , Identifying , difficulties in teaching

რეცენზენტი: პროფესორი ნათელა მაღლაკელიძე